

กระบวนการจัดเกล้าทางสังคมและพัฒนาศิลปะการของวัดพระธรรมกาย

นางสาวอชวัน หงิมรักษา

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

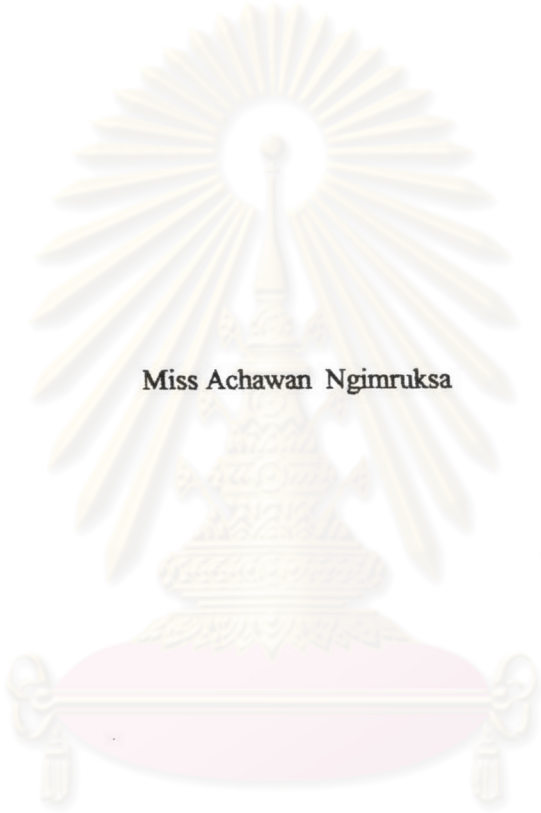
ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4593-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I21554778

THE PROCESS OF SOCIALIZATION AND PERSONNEL DEVELOPMENT

Miss Achawan Ngimruksa

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Buddhists Studies

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-4593-1

อชวัน หงิมรักษา : กระบวนการจัดเถลาทางสังคคและพัฒนาคุลากรของวัดพระ
 ธรรมกาย. (THE PROCESS OF SOCIALIZATION AND PERSONNEL
 DEVELOPMENT OF WAT PHRADHAMMAKAYA) อาจารย์ที่ปรึกษา:
 รองศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรคทา, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค
 จันทวานิช 327 หน้า. ISBN 974-17-4593-1

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษากระบวนการจัดเถลาทางสังคคและพัฒนาคุลากรภายในของวัดพระธรรมกายได้แก่ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลภายนอก
 ได้แก่ประชาชนและเยาวชน ในด้านการสรรหา การพัฒนา การธำรงรักษา และการใช้ประโยชน์
 นอกจากนี้เพื่อวิเคราะห์ว่ากระบวนการดังกล่าวมีหลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานหรือไม่อย่างไร ผล
 การวิจัยพบว่า วัดมีระบบการสรรหาคุลากรด้วยการเชิญชวนแบบบุคคลต่อบุคคล ซึ่งเป็นวิธีที่ได้
 ผลมากที่สุด ด้านการพัฒนาวัดพัฒนาคุลากรด้วยหลักไตรสิกขา กิจวัตร กิจกรรม และการ
 บริหารปัจจัย 4 และการพัฒนาด้านปริยัติและปฏิบัติ ส่วนการธำรงรักษา วัดใช้การปลูกฝังอุดม
 การณ์และเป้าหมายในการสร้างบารมี และการสนับสนุนด้านปัจจัย 4 ให้กับคุลากรภายใน ส่วน
 คุลากรภายนอกวัดใช้วิธีการสนับสนุนอำนวยความสะดวกด้านอาหารและบริการต่าง ๆ ในการใช้
 ประโยชน์คุลากรภายใน วัดใช้วิธีการมอบหมายความรู้ ความถนัด และความสามารถ ส่วน
 บุคคลภายนอก อาศัยความสมัครใจในการทำหน้าที่อาสาสมัคร กัลยาณมิตร และผู้นำบุญ จากการ
 ศึกษา และวิเคราะห์กระบวนการดังกล่าวสรุปว่าวัดใช้หลักพระธรรมวินัย ในกระบวนการจัดเถลา
 ทางสังคคและพัฒนาคุลากรของวัดได้แก่ ไตรสิกขา มรรคมีองค์ 8 บุญกิริยาวัตถุ 3 นอกจากนี้ยัง
 ใช้หลักสัปปาเย 7 เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการดังกล่าว.

ศูนย์วิทยพัทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาวิชา พุทธศาสนศึกษา
 ปีการศึกษา 2546

ลายมือชื่อนิติ.....อชวัน หงิมรักษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....สมภาร พรคทา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....สุภางค จันทวานิช.....

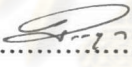
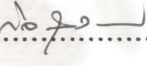
หัวข้อวิทยานิพนธ์	กระบวนการจัดเกล้าทางสังคมและพัฒนานุเคราะห์ของวัดพระธรรมกาย
โดย	นางสาวอชวัน หงิมรักษา
สาขาวิชา	พุทธศาสนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช

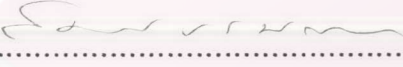

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ดิงศักดิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มรรยาท กิจสุวรรณ)

.... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา)

.... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช)

.... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูโรหิต)

43802022 : MAJOR BUDDHIST STUDIES

KEY WORD: PROCESS/ SOCIALIZATION/ PERSONNEL DEVELOPMENT/ WAT
PHRADHAMMAKAYA

ACHAWAN NGIMRUKSA : THE PROCESS OF SOCIALIZATION AND
PERSONNEL DEVELOPMENT OF WAT PHRADHAMMAKAYA. THESIS ADVISOR
:ASSOC. PROF. SOMPARN PROMTA, Ph. D., THESIS COADVISOR : PROF.
SUPANG CHANTAVANICH, Ph. D. 327 pp. ISBN 974-17-4593-1.

This research aims to study the process of socialization and personnel development by the resident monks, novices, laymen and laywomen of Wat Phra Dhammakaya and the adult and young congregation members of the same temple, from the point of view of recruitment, development, retention and utilization to find the degree of correspondence for each process with Buddhist scriptural principles.

The research found that the temple systematically recruits new members most effectively by word of mouth encouragement. On the development side, the temple trains staff via the Threefold Training (Tisikkhā) in keeping the Precepts (Sīla), meditation (Samādhi) and wisdom (Paññā), training according to a daily routine via interaction with the basic four requisites of life (Catthupaccāya), theoretical Dhamma (Pariyattī), Dhamma practice (Paṭipattī). Furthermore new recruits capabilities were furthered by ‘on the job’ training in work and other tasks. Retention of personnel was effected by instilling ideals and aim in life concerning the pursuit of Perfections together with (basic) material support. Retention of congregation members was effected by personnel who maintained the faith of the said, while facilitating the visits of the said to the temple (e.g. by providing food or transport). Utilization of personnel was effected by delegation of tasks appropriate to each person’s competence & capability. Utilization of congregation members was effected by offering the opportunity to help with temple work of their own freewill, as a volunteer or as a ‘good friend’ (Kalyanamitta). The process of socialization at Wat Phra Dhammakaya is based on the principles of the Three Bases of Meritorious Action (Puñnakiriyāvatthu) (namely generosity (Dāna) , keeping the Precepts (Sīla) and meditation (Bhāvanā) and the Threefold Training. From a study & analysis of this process it can be concluded that socialization & personnel development corresponds to Buddhist scriptural principles (Dhammavinaya), specifically the Threefold Training, the Noble Eightfold Path, the Three Bases of Meritorious Action. Furthermore the Seven Bases of Amenableness (Sappāya) were used to ameliorate the social context for the said process.

Field of study Buddhist Studies

Academic year 2003

Student’s signature..... *Achawan Ngimrukss.*
Advisor’s signature..... *Somparn*
Co-advisor’s signature..... *S. Chant*

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาต่อในระดับปริญญาโทของผู้วิจัย ได้รับความเมตตาส่งเสริมและสนับสนุนอนุมติทุนการศึกษาจากพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อธัมมชโย) และพระภาวนาวิริยคุณ (หลวงพ่อทัตตชีโว) ด้วยเล็งเห็นประโยชน์ของการพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในอนาคต ทำให้ผู้วิจัย ได้มีโอกาสศึกษาต่อด้านวิชาการพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ และขอกราบขอบพระคุณดร.พม.สมชาย ฐานวุฑโฒ ในความเป็นกัลยาณมิตร และแนะแนวทางการศึกษาต่อกับผู้วิจัย และให้ข้อคิดเห็นในขณะทำวิทยานิพนธ์ ทำให้ได้มุมมองการศึกษางานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในวงกว้าง

แรกเริ่มที่เลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัย หลีกเลี้ยงที่จะทำวิทยานิพนธ์หัวข้อเรื่องวัดพระธรรมกาย เพราะอยู่ในวัดเป็นเวลากว่า 20 ปี มีความคุ้นเคยกับสนามในการวิจัย แต่ด้วยแรงบันดาลใจจากอาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร.สมภาร พรมทา จุดประกายของการศึกษาเรื่องวัด รวมทั้งอาจารย์ประจำศูนย์พุทธศาสนศึกษา ได้แก่ ศ.ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ ศ.ปรีชา ช้างขวัญยืน รศ.ดร.สุนทร ณ รั้งสี ผศ.ดร.ประทุม อังกูรโรหิต และผศ.มารยาท กิจสุวรรณ เมตตาให้คำแนะนำอย่างละเอียดถี่ถ้วน และกล่าวว่าคณาจารย์จะเป็นผู้แนะนำให้เกิดความเป็นเหตุเป็นผลให้มากที่สุด และทุกท่านได้ทำหน้าที่ของครูบาอาจารย์ที่เมตตาปั้นลูกศิษย์เป็นนักวิชาการ ขอกราบระลึกถึงพระคุณของคณาจารย์ทุกท่านของศูนย์พุทธศาสน์มา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศ.ดร.สุภางค์ จันทวานิช อาจารย์ที่ปรึกษาที่ทุ่มเทให้เวลาและให้ข้อเสนอแนะอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ผู้วิจัย มีระบบในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ เกิดมุมมองของการมองวัดในด้านสังคมวิทยา พร้อมทั้งไปดูสนามของผู้วิจัย ด้วยตนเอง

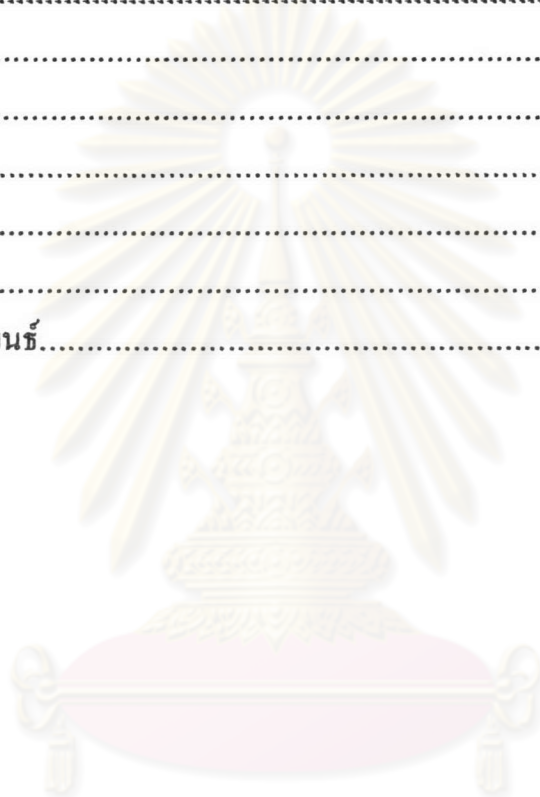
ขอกราบขอบพระคุณและกราบอนุโมทนาในการสนับสนุนตำราเรียนและอุปกรณ์การศึกษาจากอาจารย์พิศมัย แสงหิรัญ คุณอาพวงเพ็ญ ทิศยากร คุณอามัณฑนา เจริญวิศวัตน์ และคุณพรทิพย์-คุณพรรณทิพย์ พิริยะ ไยริน ผู้เป็นที่เคารพรักของผู้วิจัย ตั้งแต่แรกเริ่มเข้าวัด ขอกราบอนุโมทนาแด่พระภิกษุ สามเณร อุบาสิก อุบาสิกา และกัลยาณมิตรทุกท่านของวัดพระธรรมกาย ที่สละเวลาในการให้คำสัมภาษณ์ด้วยความยินดีเพื่องานวิจัยครั้งนี้ และขอกราบระลึกถึงพระคุณของคุณแม่เมตตา หงิมรักษา ที่เป็นกำลังใจให้กับลูกสาวด้วยการกล่าวถ้อยคำว่า “ขอให้ลูกจบไว ๆ จะได้มาช่วยงานพระพุทธศาสนา” เป็นความสดชื่นและปีติในใจ

ประโยชน์อันใดที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่แข็งแกร่งของวัดอื่น ๆ ขอบุญกุศลนี้มีส่วนแก่ผู้มีอุปการะในการวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ขอให้เกิดในร่มเงาของพระพุทธศาสนาไปทุกภพทุกชาติ.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฅ
บทที่	
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.7 สมมติฐานในการวิจัย.....	3
2. แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2.1 แนวคิดและทฤษฎี.....	4
2.2 กรอบแนวคิด.....	13
2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	31
4. ความเป็นมาของวัด สถาปัตยกรรมศาสตร์ และชุมชน.....	47
4.1 ความเป็นมาและการดำเนินการสร้างวัด.....	47
4.2 การพัฒนาของวัดพระธรรมกาย 3 ยุค.....	60
4.3 สถาปัตยกรรมศาสตร์.....	66
4.4 ชุมชนของวัด.....	76
5. การขัดเกลาทางสังคมและพัฒนาบุคลากร	
5.1 พระภิกษุ.....	81
5.2 สามเณร.....	121
5.3 อุบาสก.....	163
5.4 อุบาสิกา.....	195
5.5 ประชาชน.....	225

	หน้า
5.6 เยาวชน.....	253
6. การศึกษาและวิเคราะห์หัตถกรรม.....	269
7. สรุปล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	293
รายการอ้างอิง.....	306
บรรณานุกรม.....	310
ภาคผนวก.....	312
ภาคผนวก ก.....	313
ภาคผนวก ข.....	315
ภาคผนวก ค.....	322
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	327

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2543 อักษรย่อประกอบด้วยชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น สุต. ขุ. ขุท. 39/5/183 หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เล่มที่ 39 ข้อ 5 หน้า 183

คำย่อพระสุตตันตปิฎก

สุต. สัง. ส.	หมายถึง พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค
สุต. อง. ฉก.	หมายถึง พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ปิณฑก-ฉักกนิบาต
สุต. ขุ. สุต	หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต
สุต. ขุ. ขุท.	หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ
สุต. ขุ. ก	หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	คถาธรรมบท
สุต. ขุ. อิติ	หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อติวุตตะกะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย